

 Artikkel

Monitieteisyyden haaste aikakauslehtitutkimuksessa – kohti konsepti- ja tutkimustietoisuutta

Aikakauslehtiä koskevaa ja etenkin niitä aineistoina käyttävää tutkimusta tehdään Suomessa paljon. Artikkelissa pohditaan, millainen alue aikakauslehtitutkimus on viestinnän- ja mediatutkimuksen suuntauksena. Taustaksi selvitetään, miten heterogeenisestä tutkimusalueesta on kysymys. Empiirisen analyysin aineistona ovat vuonna 2009 avattuun aikakauslehtitutkimuksen tietotokantaan kerätyt yliopistojen ja korkeakoulujen aikakauslehtiaihteiset opinnäytetyöt. Analyysi osoittaa, että suuri osa aikakauslehtitutkimusta sijoittuu muille tieteenaloille kuin viestinnän ja median tutkimukseen. Lisäksi valtaosassa aikakauslehtitutkimukseksi tunnistettavaa tutkimusta aikakauslehdet eivät ole tutkimusten *kohteita* vaan *lähteitä*. Johtopäätöksenä esitetään, että eri tieteenaloilla tehtävää aikakauslehtitutkimusta edistää ymmärrys aikakauslehdistä paitsi toimialana myös tutkimusalueena sekä omanlaisenaan mediamuotona.

AVAINSANAT: aikakauslehti, konsepti, tutkimusala

Kotimaisten ja kansainvälisten aikakauslehtiaihteisten tutkimusten johdannoissa on vuosikymmenien ajan toisteltu aikakauslehtiä koskevaa tutkimusta olevan muuhun printtimediaan nähden vähän (esim. Kivikuru 1974; Holmes 2007, 517; Kivikuru 1996, 9; Töyry 2002, 61). Ihmettelyn aiheena on ollut epäsuhta aikakauslehtitoimialan suuruuden ja sitä koskevan akateemisen tutkimuksen vähyyden välillä. Talouden volyymeillä mitaten aikakauslehdistö on Suomessakin sanomalehtien ja television jälkeen kolmanneksi suurin joukkoviestinnän lohko (Tilastokeskus 2010a, 191). Vaikka aikakauslehtiä myös tutkitaan paljon, aikakauslehdistön ympärille ei ole muodostunut tunnistettavaa tutkimustraditiota, jollainen on hahmotettavissa muiden tiedotusvälineiden kohdalla (vrt. televisio-, elokuva-, valokuva-, sanomalehti- ja uuden median tutkimus) (Johnson 2007, 525; Töyry 2009, 131).

Aikakauslehtitutkimusta tehdään eri maissa lukuisilla tieteenaloilla, esimerkiksi journalismin, viestinnän, historian, kielitieteiden, kasvatustieteen, sosiaalitieteiden, psykologian, sukupuolentutkimuksen, taiteen, markkinoinnin ja kirjallisuudentutkimuksen aloilla¹. Tässä artikkelissa tarkastelemme empiirisesti sitä, miten, missä ja millä tavoin aikakauslehtiä on Suomessa tutkittu. Analyysimme aineistona ovat vuonna 2009 avattuun aikakauslehtitutkimuksen tietokantaan² kerätyt yliopistojen ja korkeakoulujen opinnäytetyöt. Tietokannan yhteensä 1963 kotimaisen tutkimusviitteen perusteella nähdään, että aikakauslehtitutkimus ei sijoitu Suomessakaan yhdelle akateemiselle tutkimusalueelle tai yksittäisiin oppiaineisiin.

Nimitämme artikkelimme tutkimusotetta empiiriseksi oppialakritiikiksi. Tällaisessa tutkimustavassa tutkimus itsessään nostetaan tutkimuksellisen huomion kohteeksi ja tieteenalan sisäisen keskustelun kohteeksi (ks. esim. Herkman & Vähämaa 2008; Alastalo 2005). Empiiriset analyysit tehdystä tutkimuksesta ohjaavat kiinnittämään kriittistä huomiota oppialan sisäisiin käytäntöihin sekä vakiintuneisiin puhetapoihin ja käsityksiin. Viestintä- ja mediatutkimuksen vakiintuneisiin käsityksiin lukeutuu ajatus aikakauslehtitutkimuksen ”niukkuudesta” (Töyry 2002, 61).

Käsitykset aikakauslehtitutkimuksen vähäisestä määrästä ovat perustuneet tutkimusalojen arvostuksiin, nimeämisen käytäntöihin sekä siihen, miltä tieteenaloilta aikakauslehtitutkimusta on etsitty. Aikakauslehtitutkimuksen tietokannassa esitellyistä 1174 pro gradu -työstä vain noin neljännes on julkaistu viestintätieteellisissä oppiaineissa. Kuten selvityksen kotimaisesta viestintätutkimuksesta tehneet Juha Herkman ja Miika Vähämaa (2007, 52) toteavat, media ja joukkoviestintä eivät ole vain viestintätieteellisten koulukuntien tai laitosten omia tutkimuskohteita, vaan myös teknillisissä tieteissä, oikeustieteissä, psykologiassa, kasvatustieteissä ja monissa yhteiskuntatieteellisissä oppiaineissa käsitellään viestinnän teemoja ja media-aineistoja. Herkmanin ja Vähämaan selvityksessä on käyty läpi samoja suomalaisten yliopistojen kirjastojen tietokantoja ja opinnäytteitä, jolle aikakauslehtitutkimuksen tietokantakin perustuu, ja vain muutamaa vuotta aikaisemmin³. Aikakauslehdet ovat Herkmanin ja Vähämaan selvityksessä esillä vain suomalaisen mediakentän esittelyssä; viestintätutkimuksen tarkastelussa niitä ei mainita. Herkman ja Vähämaa ovat luokitelleet löydöksensä yhteentoista luokkaan⁴, jotka on nähdäksemme muodostettu viestintäalojen professuurien opetus- ja tutkimusalojen mukaan.

Aikakauslehti ja aikakauslehtijournalismi⁵ jäivät opetus- ja tutkimusaloina väliinputoajiksi tiedotusopin ja journalistiikan tutkimus- ja opetusalojen määrittelykamppailuissa, jotka olivat Suomessa kiivaimmillaan 1960- ja 1970-luvuilla (Töyry 2002, 63; Rantanen 1996). Taustalla vaikutti viestintätieteiden pitkäaikainen köyden veto yhtäältä välinelähtöisten ja toisaalta yksittäisen välineen rajat ylittäviin teoreettisiin sitoumuksiin perustuvien tieteenalan muodostumisen kriteerien välillä. Suomessa siirtyä välinelähtöisestä ylivälineelliseen voidaan ajoittaa vuoteen 1971, jolloin Tampereen yliopistossa tiedotusopin professoriksi nimitetty Kaarle Nordenstreng muotoili tiedotusopillisen tutkimuksen periaatteet: Tiedotusoppi olisi nähtävä useiden perinteisten tieteenalojen yhdistelmänä, eräänlaisena akateemisena projektina, jossa ovat mukana kaikki yhteiskuntatieteet – oikeus- ja taloustieteitä myöten – sekä humanistiset tieteet, jopa fysiikka. Tutkimusta ei ole syytä rajata tiedotusvälineen mukaan lehdistöoppiin tai radio- ja tv-oppiin vaan ”päähuomio on kiinnitettävä välineestä riippumatta joukkotiedotuksen tuotantoa, sisältöä ja kulutusta sääteleviin yhteiskunnallisiin voimiin”. (Nordenstreng 1972, 22–24, sit. Himanen 1985.) Tätä ennen lehdistö- ja tiedotusopissa oli ollut kaksi linjaa, sanoma- ja aikakauslehtilinja sekä radio- ja televisiolinja (Himanen 1985).

Oppialahistorioissa eronteon välineenä on käytetty monikkumuotoisen media-sanamuodon suosimista erotuksena yksikkömuotoisesta medium-sanasta (ks. esim. Pietilä 1997; Scannell 1996). Eronteon teoreettisia lähtökohtia taustoittavat Marshall McLuhanin (1964) välinelähtöiseen näkökulmaan kohdistettu ”teknologisen determinismin” kritiikki ja Raymond Williamsin (1974) korostama näkemys yleisöistä mediasisältöjen merkitysten aktiivisina tulkitsijoina (Clark 2009, 92–93).

Viimeaikainen teknologiatutkimus on alkanut nostaa McLuhanin ajattelua uudestaan esiin (Clark 2009, 94–95; Lister et al. 2003; Pietilä 2003; Bolter 1999). Huomion kohteeksi ovat nousseet eri teknologioiden materiaaliset merkitykset ja ominaisuudet sekä erilaisten ei-inhimillisten elementtien toimijuus (Latour 2005; Haraway 1991). Myös viestintä- ja mediatutkimuksessa vallinneet ylivälineelliset ja yleisluontoiset medioitumiskeskustelut (esim. Lundby 2009) ovat alkaneet kaivata rinnalleen välinelähtöisempiä näkökulmia. On katsottu, että mediakonvergenssia olisi tarpeen pyrkiä ymmärtämään sekä teknologioiden ja sisältöjen että tuotannon ja talouden näkökulmista (Herkman 2010, 2005).

Vaikka ajatus sisällön ja tietyn välineen kiinnittymisestä toisiinsa ymmärretään sinänsä ongelmalliseksi (Lundby 2009; Couldry 2008), erilaisia mediamuotoja koskevat merkitykset ovat tästä huolimatta olemassa ja vaikuttavat tapoihin jäsentää ympäröivää mediamaisemaa ja arvottaa mediasisältöjä suhteessa toisiinsa (Lundby 2009, 101–119). Voidaan ajatella, että juuri mediakonvergenssi ja medioiden väliset intermediaaliset kytkeytymiset tekevät kysymyksen eri mediumien erityispiirteistä, ominaisuuksista ja ilmaisupotentiaaleista uudella tavalla tärkeiksi. Tämä näkyy erityisesti journalistisessa työssä ja sen tutkimuksessa. Median murroksen myötä samat toimitukset saattavat tehdä sisältöjä yhtä aikaa eri välineisiin kuten sanoma- ja aikakauslehtiin ja niiden verkkojulkaisuihin, mobiiliin mediaan sekä televisioon. Paradoksaalisesti sulautumiskehitys edellyttää entistä parempaa ymmärrystä esimerkiksi eri mediuille ominaisista yleisösuhteista, ilmaisukeinoista ja ansaintalogiikoista.

Mediakonvergenssi näkyy myös mediasisällöissä. Esimerkiksi Herkman (2010) tarkastelee vaalijulkisuutta intermediaalisena prosessina, joka ei palaudu yhteen viestintävälineeseen tai lajityyppiin ja jossa korostuu eri viestinten välinen vuorovaikutus ja vakavien ja viihteellisten käsittelytapojen rinnakkaisuus. Intermediaalisuuden näkökulma ei siis korosta ainoastaan eri mediumien yhteisvaikutusta vaan nostaa esiin tarpeen ymmärtää paremmin yksittäisten mediumien erityisiä piirteitä, historiaa ja toimintatapoja – sitä, *miten* ne toimivat rinnakkain ja vaikuttavat suhteessa toisiinsa.

Näiden kysymysten kautta lähestytään amerikkalaisen mediatutkijan Joshua Meyrowitzin (2008; 1994; 1986) edustamaa *medium theory* -näkökulmaa, joka kiinnittää huomiota mediumien erityispiirteisiin ja mediumien muovaamiin sosiaalisiin käytäntöihin. Medium-teoreetikot ovat korostaneet, että eri mediamuodot eivät ole ainoastaan erilaisten sisältöjen välittämisen kanavia vaan itsessään erityisiä ympäristöjä, jotka kannustavat tietynlaiseen vuorovaikutukseen ja rajaavat ulos toisenlaisia. Medium-teoria on kiinnostunut eri mediumien (teknologioiden) mahdollistamista vuorovaikutuksen muodoista, jotka vaikuttavat ihmisten välisiin sosiaalisiin suhteisiin ja muokkaavat sosiaalista ympäristöä sekä havaitsemisen ja jäsentämisen tapoja.

Medium-teoreetikot ovat keskittyneet nimenomaan vastaanoton ja vuorovaikutuksen kysymyksiin, eivätkä medium-teorian näkökulmasta tehdyt tutkimukset tarjoa suoraan tukea mediumien institutionaalisten, tuotannollisten tai taloudellisten reunaehtojen tarkasteluun. Medium-teorian antama esimerkki avaa kuitenkin mahdollisuuden näkökulmaan, jossa mediumit nähdään paitsi tuotantoehdoiltaan myös oppihistorioiltaan erityisinä. Medium-teorian antaman mallin mukaisesti voitaisiin ajatella, että välineisiin liitetyt merkitykset ovat osaltaan vaikuttaneet siihen, miten esimerkiksi aikakauslehtiä

on tutkimuksellisesti lähestytty – ja millaiset näkökulmat ovat jääneet vähemmälle huomiolle. Tämän ajatuksen testaamiseksi tarkastelemme tässä artikkelissa sitä, miten, missä ja millä tavoin aikakauslehtiä on Suomessa tutkittu.

Aluksi tarkastelemme aikakauslehdistä tehtyjen opinnäytteiden lukumääriä eri aikoina ja eri yliopistoissa. Tutkimuksen sijoittuminen eri yliopistoihin ja korkeakouluihin voi vaikuttaa tutkimuksen sisältöjen kannalta toissijaiselta, mutta opinnäytteiden ja tutkimusten toteuttamisen kannalta kysymys työn sijoituspaikasta on olennainen. Yliopistojen ja korkeakoulujen eri ainelaitosten välillä on eroja siinä, millaista opetusta, ohjausta, metodologiaosaamista ja tutkimusrahoitusta on tarjolla. Yliopistojen ja oppiaineiden painopistealueiden hahmottamisen ohella kysymys aikakauslehtitutkimuksen sijoittumisesta eri yliopistoihin edistää viestintätieteiden ymmärrystä siitä, missä kaikkialla ja miten moninaisin tavoin mediaa Suomessa tutkitaan.

Millaista aikakauslehtitutkimusta ja missä?

Suomalaisen aikakauslehtitutkimuksen määrän ja aihepiirin tarkastelun aineistona ovat tässä artikkelissa aikakauslehtitutkimuksen tietokantaan huhtikuuhun 2009 mennessä kirjatut kotimaiset väitöskirjat, lisensiaatintyöt, pro gradu -työt ja muut yliopistolliset tutkielmat ja lopputyöt sekä ammattikorkeakoulujen lopputyöt, yhteensä 1 458 kappaletta. Opinnäytteet ovat läpäisseet samankaltaiset akateemiset vaiheet. Siten ne muodostavat hyvän aineiston kvantitatiiviseen tarkasteluun ja auttavat hahmottamaan tutkimuskenttää kokonaisuudessaan.

KOTIMAISET OPINNÄYTEET	
Väitöskirjat	41
Lisensiaatintyöt	22
Yliopistolliset lopputyöt	1260
ylemmät korkeakoulututkinnot	1174
alemmat korkeakoulututkinnot ⁶	86
Ammattikorkeakoulujen lopputyöt ⁷	135
YHTEENSÄ	1458

Taulukko 1. Kotimaisten aikakauslehtiaiheisten opinnäytteiden määrät kevääseen 2009 mennessä.

Tutkimusalaa tarkasteltaessa merkitystä on myös sillä, mitkä julkaisut – ja siten niitä koskeva tutkimus – ylipäätään lasketaan aikakauslehdiksi. Erilaisia määrittelyitä *aikakauslehdelle* on useita. Suomessa omansa on esimerkiksi Tilastokeskuksella, Levikintarkastuksella, Itellalla, Aikakausmedialla ja Kansalliskirjastolla⁸. Ne ovat eri näkökulmista tehtyjä eivätkä keskenään yhtenäisiä. Aikakauslehtien erottaminen sanomalehdistäkään ei ole yksiselitteistä (Holmberg 2000, 70).⁹ Tietokannassa aikakauslehti on ymmärretty laajasti. Mukaan on otettu oikeastaan kaikki tutkimukset, jotka tarkastelevat mitä tahansa lehtiä, jotka voidaan ymmärtää tai jotka jossain on laskettu aikakauslehdiksi. Sanoma- ja aikakauslehtien välimaastossa häilyviä lehtityyppejä ovat esimerkiksi kaupunkilehdet (kuten City-lehti) sekä sanomalehtien liitteet (kuten Helsingin Sanomien Nyt-liite).

Aikakauslehtiaiheisia opinnäytteitä on tehty suomalaisista yliopistoista eniten Tampereella (yhteensä 399) ja Helsingissä (344). Seuraavassa suuruusluokassa ovat Turun yliopisto (131) ja Jyväskylän yliopisto (122) ja kolmannessa Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulu (65) ja Vaasan yliopisto (60). Muissa jäädään alle viidenkymmenen opinnäytteen. Oppiaineista Tampereen yliopiston tiedotusopin laitos on omaa luokkaansa: aineistossa on 231 Tampereen yliopistossa valmistunutta aikakauslehtiaiheista opinnäytettä. Kaikissa viestintätieteellisissä oppiaineissa aikakauslehtiaiheista tutkimusta ei kuitenkaan juuri tehdä: Turun yliopiston mediatutkimuksen pro gradu -töitä aineistossa on vain kolme.

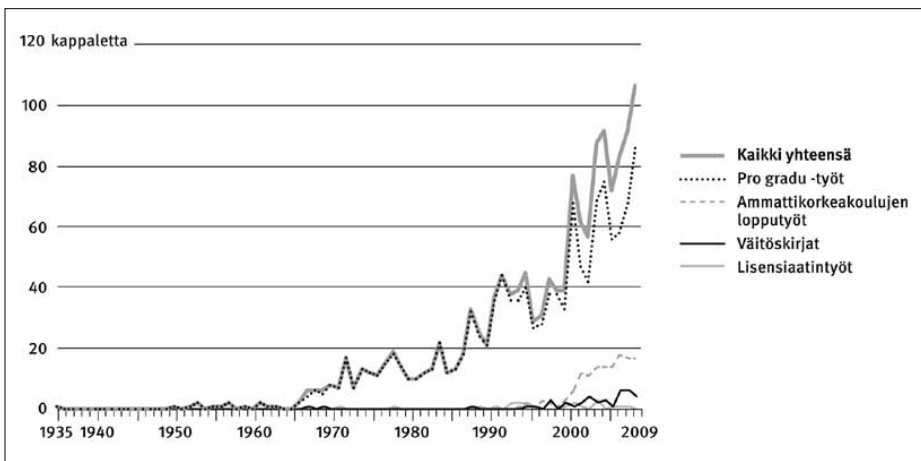
Yliopistollisissa opinnäytteissä aikakauslehtitutkimus painottuu maisteritasolle: väitöskirjojen (41 kappaletta) ja lisensiaatintöiden (22 kappaletta) osuus kaikista opinnäytteistä on yhteensä 14 prosenttia. Tämä vastaa kotimaisissa yliopistoissa vuonna 2007 suoritettujen tutkintojen suhdetta: lisensiaatin- ja tohtorintutkintojen osuus kaikista tutkinnoista on lähes sama, 13 prosenttia (Tilastokeskus 2008). Kouluittain vaihtelu on kuitenkin suurta. Esimerkiksi Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulussa on tehty viidenneksi eniten aikakauslehtiaiheisia opinnäytteitä (65 pro gradu -työtä) mutta ei yhtään väitöskirjaa tai lisensiaatintyötä.

Yliopisto	Yhteensä	Pro gradu -työt	Lisensiaatintyöt	Väitöskirjat
Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulu	65	65	–	–
Aalto-yliopiston taideteollinen korkeakoulu	21	20	–	1
Aalto-yliopiston teknillinen korkeakoulu	32	30	–	2
Helsingin yliopisto	344	329	4	11
Joensuun yliopisto	44	43	–	1
Jyväskylän yliopisto	122	115	4	3
Kuopion yliopisto	7	7	–	–
Lapin yliopisto	11	9	1	1
Lappeenrannan teknillinen yliopisto	6	5	–	1
Oulun yliopisto	33	27	2	4
Sibelius-Akatemia	8	7	–	1
Svenska Handelshögskolan	3	3	–	–
Tampereen teknillinen yliopisto	1	1	–	–
Tampereen yliopisto	399	382	6	11
Turun kauppakorkeakoulu	12	11	–	1
Turun yliopisto	131	126	2	3
Vaasan yliopisto	60	57	2	1
Åbo Akademi	24	23	1	–
YHTEENSÄ	1323	1260	22	41

Taulukko 2. Kotimaisten yliopistojen ja korkeakoulujen aikakauslehtiaiheisten opinnäytteiden määrät kevääseen 2009 mennessä.

Aineistosta löytyy muutamia aikakauslehtiaiheisten pro gradu -töiden paikallisia julkaisupiikkejä, joiden syitä voi arvailla. Onko opetushenkilökunta ohjannut opiskelijoita aikakauslehtiaiheiden pariin, vai onko yhden opiskelijan keksimä opinnäyteidea innostanut toisiakin? Esimerkiksi Helsingin yliopiston englannin kielen laitokselta valmistui vuosina 1968–1977 yhteensä 11 pro gradua, joissa kussakin tarkastellaan jonkin kielipiirteen esiintymistä tai käyttöä englanninkielisissä aikakauslehdissä. (Vertailun vuoksi: vuosina 1978–1986 laitokselta ei valmistunut yhtään aikakauslehtiaiheista opinnäytettä.) Tampereen yliopiston lehdistö- ja tiedotusopin laitoksella järjestettiin vuonna 1974 teemaseminaari yleisöaikakauslehdistöstä, sen rakenteesta, kehityksestä ja sisällöstä paikkaamaan lehdistöntutkimuksen sanomalehtipainotteisuutta (Kivikuru 1974, 33). Seminaarin satoa lienevät neljä pro gradua, joissa kaikissa tarkastellaan Suomen aikakauslehdistöä eri näkökulmista (Ranta & Tennilä 1976; Mallat & Nykänen 1976; Kervinen & Perähuhta 1976 ja Grönqvist & Ventelä 1976).

Vaikka varhaisimmat aikakauslehtiaiheiset opinnäytteet ovat jo vuosilta 1935 ja 1949 (Tampereen yliopistosta), aikakauslehtiaiheinen tutkimus on suuremmassa mittakaavassa varsin tuore ilmiö Suomessa. Yliopistojen opinnäytteistä 46 prosenttia on valmistunut 2000-luvulla¹⁰. Kaikkiaan aikakauslehtitutkimuksen vuosittaiset julkaisumäärät kasvavat, yksittäisten vuosien notkahduksista huolimatta (kuvio 1).¹¹

Kuvio 1. Aikakauslehtiaiheisten opinnäytteiden vuosittaiset julkaisumäärät Suomessa vuosina 1935–2009.

Lehtien lajityypit ja tutkimusaiheet

Vaikka niin sanotut uutiset eivät ole aikakauslehtien keskeisintä aineistoa, uutisaikakauslehdet ovat silti yksi suosituimmista tutkimuskohteista (mm. Prior-Miller 1995, 10). Tim Holmes (2007, 510) on todennut, että olemassa olevien sanomalehtinimikkeiden suhde aikakauslehtinimikkeiden suureen määrään on usein päinvastainen kuin sanoma-

ja aikakauslehtiä käsittelevän tutkimuksen määrää. Sama koskee uutislehtiä suhteessa muihin aikakauslehtien lajityyppeihin: uutislehtinimikkeitä on verrattain vähän mutta silti ne ovat toiseksi tutkituin lajityyppi. Kotimaisessa aikakauslehtitutkimuksessakin tutkituin lehtinimike oli Suomen Kuvalehti (65 viitettä). Myös Der Spiegel (28 viitettä) ja Time (25 viitettä) olivat suosittuja tutkimuskohteita. Yhteensä tutkimuksia, joiden kohteena oli jokin uutisaikakauslehti, oli aineistossa 100 kappaletta.

Lajityyppi on paljon käytetty tapa kuvata aikakauslehtiä, vaikka käsite ei ole suinkaan yksiselitteinen ja ristiriidaton. Lehtien sisältöihin perustuva luokittelu on ongelmallista, eivätkä tutkijoiden tai toimialan eri perustein laatimat määrittelyt ja lehtien lajityyppien typologiat ole vakiintuneita (Prior-Miller 1995, 3–7; Johnson 2007, 524; Töyry 2002, 61; myös Ellonen 2007, 15). Yhden ja saman lehden voi nimetä useamman eri lajityypin edustajaksi, ja toisaalta nimeämisten perusteet ovat epävakaita (Töyry et al. 2008, 28). Lajityyppi voidaan määritellä niin kohderyhmän (naistenlehti), aihepiirin (postimerkkilehti), ilmestymistiheyden (viikkolehti) kuin jakelutavan (ilmaisjakelulehti) mukaan.

Lajityypeittäin tarkasteltuna suomalaisessa aikakauslehtitutkimuksessa uutislehtiä suosituimpia tutkimuskohteita ovat naistenlehdet (161 viitettä). Näiden jälkeen tulevat ammattilehdet (53), nuortenlehdet (42), asiakaslehdet (33) ja henkilöstölehdet (30).

Naistenlehtiä on tutkittu kansainvälisestikin paljon (mm. Prior-Miller 1995, 10). Niiden suosiota tutkimuskohteena voi selittää sillä, että ne tarjoavat tutkijoille helpon pääsyn tietynlaisten lukijoiden ja yhteisöjen äärelle (Holmes 2007, 511–512). Ullamaija Kivikuru (1974, 30) huomautti jo 1970-luvulla hieman happamasti, että aikakauslehtien tutkijoita tuntuvat kiinnostavan ainoastaan naistenlehtien sukupuoliroolit: ”Tyypillisistä tyypillisin on tutkimus, jossa käsitellään naisen roolin muuttumista sotien jälkeen Eevassa, Uudessa Annassa ja Uudessa Naisessa...” Sukupuoleen ja sen esittämiseen liittyvät kysymykset ovat edelleen yleisiä. Kaikkiaan niitä on tarkasteltu 206:ssa aineiston opinnäytteessä. Vaihtoehtoiset jäsennostavat voisivat nostaa esiin paitsi uudenlaisia tutkimuskysymyksiä myös uudenlaista julkisuutta koskevaa tietoa. Ainaisten sukupuolirepresentaatioiden sijaan naistenlehtiaineistoilta voisi kysyä myös yhteiskuntaan, talouteen ja politiikkaan liittyviä kysymyksiä. Talouden ja politiikan aikakauslehdille, yleisaikakaus-, järjestö- ja asiakaslehdille voisi puolestaan esittää sukupuolen politiikkaan ja identiteettityöhön liittyviä kysymyksiä. (Saarenmaa 2007.)

Useimmiten näyttää kuitenkin siltä, että opinnäytteiden tekijät valitsevat aineistolähteekseen tutkimuksen aiheen kannalta vakiintuneen genren ja siitä sen tyypillisimmän edustajan: uutisaikakauslehdistä Suomen Kuvalehden (65 viitettä), naistenlehdistä Kotilieden (44), talouslehdistä Talouselämän (21) ja perhelehdistä Avun (18). Sammye Johnson (2007, 526) on todennut, että myös amerikkalaisen aikakauslehtitutkimuksen huomion kohteena tai aineiston lähteenä ovat usein tietyt lehdet eri lajityyppien sisällä. Jos käsitellään poliittista aihetta, tutkitaan Timea ja Newsweekiä. Jos tutkitaan naiseutta, seksuaalisuutta ja kulutuskulttuuria, käsitellään Cosmopolitania. Kotilieden suosiota opinnäytteiden aineistona selittänee muun muassa se, että se on vanhin suomalaisista naisten kuluttajalehdistä. Se on ilmestynyt vuodesta 1922 lähtien ja tarjoaa näin hyvää aineistoa historiallisten kysymysten tarkasteluun.

Kotimaisessa aikakauslehtitutkimuksessa yleisin näkökulma tietokannan mukaan on – ehkä hieman yllättäen – kielentutkimuksellinen: 27 prosentissa opinnäytteistä tar-

kastellaan aikakauslehtien kieltä tai käytetään kielentutkimuksen menetelmiä. Suurta osuutta selittänee ainakin se, että aikakauslehtiaiheisia pro gradu -tasoisia töitä tuotetaan aineiston mukaan vieraiden kielten ja suomen kielen oppiaineissa enemmän (371 kappaletta) kuin viestintätieteellisissä oppiaineissa (348 kappaletta). Kieliaiaineissa aikakauslehdet ovat yleinen tutkimusaineistojen lähde. Lisäksi kieleen ja kielenkäyttöön liittyvät kysymykset ovat yleisiä tarkastelunkohteita esimerkiksi viestintätieteissä.

Mainitut sukupuolen- ja kielentutkimuksen näkökulmat liittyvät kolmanteen aineistosta selkeästi erottuvaan ryhmään: aikakauslehtimainonnan tarkasteluihin. Mainoksia on tarkasteltu laajasti (177 opinnäytteessä) niin kieli-, kauppa- kuin yhteiskuntatieteissä. Niistä on analysoitu niin kieltä, sukupuolten representaatioita kuin visualisuaattakin. Visuaalisuus on aikakauslehdelle mediana keskeistä: sen ulkoasu on sanomalehtea monipuolisempaa ja monitasoisempaa, ja lehtinimikkeiden identiteettien rakentamisessa visualisuudella on keskeinen rooli. Visuaaliset kysymykset ovat kuitenkin saaneet tutkimuksessa varsin vähän huomiota: kaikkiaan näitä on tarkasteltu 114 opinnäytteessä. Suurin osa keskittyy valokuviin tai mainoksiin. Taittoa ja graafista suunnittelua, eli sitä miten lehtien visuaalisuutta rakennetaan ja miten se toimii, käsitellään lähinnä taideoilla tuotetuissa, yksittäisten lehtien ulkoasu-uudistuksista kertovien opinnäytteiden kirjallisissa osioissa.

Aikakauslehtien monipuolisuutta tutkimuskohteena tai -aineistona ilmentää se, kuinka laajasti eri oppilaitoksissa ja eri oppialoilla on löydetty oma näkökulma niihin. Teknisellä alalla on tutkittu paperia ja painamista, kauppatieteissä tilaajasuhteita ja markkinointia, taideoilla visuaalisuutta. Ammattikorkeakouluissa, joiden opetusta ja tutkimusta leimaa käytännöllisyys, opinnäytteissä on tarkasteltu esimerkiksi aikakauslehtien puhelinmyyntiä. Ammattikorkeakouluissa tehdään edelleen myös lehtikohtaisia lukijatutkimuksia, joita yliopistoissa tehtiin 1970- ja 1980-luvuilla paljon, 1990-luvulla vähän ja 2000-luvulla ei juuri lainkaan.

Laadullista tarkastelua: aikakauslehdet kohteina, konteksteina vai aineistona?

Akateemisen tutkimuksen tasoa arvioitaessa lasketaan suomalaisten tutkijoiden julkaisujen määrä kansainvälisissä tieteellisissä julkaisuissa (ks. Malmberg 2007, 82). Aikakauslehtitutkimuksen tietokannasta tällaisia artikkeleita löytyy kuitenkin vuoteen 2009 mennessä vain viisi (Artto 1999; Heiskala 1991; Niemi 2003, 2004; Viluksela et al. 2008), neljä tekniseltä ja yksi sosiologian alalta. Pieni määrä voi johtua aikakauslehtitutkimuksen monitieteisyydestä, nimeämisen käytännöistä, löytymisen ongelmista tai tutkimuksen vähydestä. Artikkeliaineiston sijaan arvioimme tutkimusala seuraavaksi väitöskirjoista ja lisensiaatintöistä muodostuvalla laadullisella aineistolla.

Tutkimus on Suomessa jakaantunut laajasti eri tieteenaluille ja yliopistoihin. Esimerkiksi väitöskirjoja on tehty tarkastelujaksolla (huhtikuuhun 2009 mennessä) 41 kappaletta: ne ovat valmistuneet 14:ssä eri korkeakoulussa tai yliopistossa ja 30:lla eri laitoksella. Viestintä- ja kielitieteellisten oppiaineiden lisäksi väitöskirjoja on tehty esimerkiksi valokuvataiteessa, paperi- ja painatustekniikassa, arkkitehtuurissa, historia-

aineissa, folkloristiikassa sekä talous-, kasvatustieteissä, uskonto- ja musiikkitieteissä. Tätä voi tutkia kahdella tavalla, joko tutkimuksen hajanaisuutena tai monipuolisuutena.

Väitös- ja lisensiaatintöiden analyysin¹² perusteella toteamme, että ymmärrys aikakauslehdestä vaihtelee suuresti. Lisäksi tekijät eivät välttämättä ole erityisen tietoisia aiemmasta aikakauslehtiaineistosta tutkimuksesta. Löysimme eroja myös siinä, millainen rooli aikakauslehdille tutkimuksissa annettiin. Ryhmittelimme aikakauslehtiaineiset väitöskirjat ja lisensiaatintyöt tällä perusteella kolmeen ryhmään. Jaottelussa eriteltiin, käytetäänkö aikakauslehtiä tutkimuksen 1) *kohteena*, 2) tutkimuksen *kontekstina* vai 3) jotain muuta kuin aikakauslehtiä käsittelevän tutkimuksen *aineistoina*.

Ensimmäisessä ryhmässä (yhteensä 20 kappaletta, 14 väitöskirjaa, 6 lisensiaatintyötä) tutkimuksen kohteena ovat yksittäiset aikakauslehtinimikkeet, aikakauslehden lajityypit tai aikakauslehti mediana. Esimerkiksi Ellonen (2007) on tutkinut internetin vaikutusta aikakauslehtien kustantamiseen selvittämällä aikakauslehdistön verkkostrategioita. Aikala (2009) on puolestaan kehittänyt välineitä asiakkaan tarpeiden huomioimiseksi aikakauslehtipaperin valinnassa. Aikala ulottaa asiakkuuden arvoketjun paperivalmistajasta kirjapainoon sekä mainostajien ja kustantajan päätöksentekoon.¹³ Yksittäisiä aikakauslehtiä on hahmotettu myös osana muuta mediaympäristöä. Esimerkiksi Elfving (2008) on tutkinut television kulttuurisen aseman määrittelyä päivälehdissä sekä Katso- ja Antenni-lehdissä. Toisinaan aikakauslehtityypin esittely ja analyysi – kuten käsikirjoitetut lehdet (Salmi-Niklander 2004) – on vain sivupolku tutkimuksessa, mutta yksittäisen lehden tutkimus voi myös olla työn pääidea (Nuutinen, 1966).

Toisessa ryhmässä (11 kappaletta, 7 väitöskirjaa, 4 lisensiaatintyötä) tutkimukset keskittyvät yksittäisiin tekstityyppeihin tai journalistisiin elementteihin, jolloin lehdet konseptikokonaisuuksina muodostavat pikemmin tutkimuksen *kontekstin* kuin kohteen. Esimerkiksi Mannisen (1986) aineistona olivat Ylioppilaslehden pakinat ja tulokseksi analyysi pakinoiden erilaisista funktioista. Brusila (1997) ja Vanhanen (1990 ja 2002) ovat puolestaan rakentaneet analyysivälineitä aikakauslehden kuvailmaisun tyylien, rakenteiden ja tarinankerronnan tutkimiseen.

Kolmannen ja suurimman ryhmän muodostavat tutkimukset, joissa aikakauslehtiä käytetään aineistona (32 kappaletta, 20 väitöskirjaa ja 12 lisensiaatintutkimusta). Niiden aineistolähde on jokin aikakauslehti tai jotkin aikakauslehdet, vaikka tutkimusten kysymyksenasettelu ei kohdistu aikakauslehtiin. Aikakauslehtiä on hyödynnetty ahkerasti aineistolähteinä esimerkiksi sosiologian, sosiaalipsykologian, kasvatustieteiden ja historia-aineiden tutkimuksessa. Koska mielenkiinnon kohteena näissä tutkimuksissa on ensisijaisesti jokin muu asia kuin aikakauslehti viestintävälineenä ja mediatuotteena, aikakauslehdet näyttäytyvät usein representaatioiden, kielen ja diskurssien paikkoina, jotka ovat olemassa ikään kuin sellaisenaan (esim. Salo 1997; Pesonen 2004).

Tähän ryhmään kuuluvissa tutkimuksissa on suurta vaihtelua sen suhteen, kuinka analyyttisesti niissä pohditaan lehtikonseptien vaikutusta lehtien sisältöön ja sitä kautta tutkimusaineistoihin. Joissain tutkimuksissa aineistoina käytettyjen aikakauslehtien erityisyyden ei ole kiinnitetty juuri lainkaan huomiota, ja tutkittujen aikakauslehtien perustietoja – jos niitä on esitetty lainkaan – on etsitty populaarilähteistä ja muista satunnaisista lähteistä (esim. Hakala 2006). Jotkut tutkimukset on saatettu otsikoida hyvin laajasti (esimerkiksi ”Naisten pukeutumishanteet ja vaatevalinnat

1920-luvulta 1960-luvun lopulle”, Aikasalo 2000), vaikka aineisto on kokonaisuudessaan muodostettu yhdestä rajatulle lukijakunnalle suunnatusta aikakauslehdestä. Joissain tutkimuksissa aikakauslehtiä ei hahmoteta lainkaan omana aineistotyyppinä. Tutkimuksen aineisto saatetaan jopa nimetä ”sanomalehtiaineistoksi”, vaikka mukana on myös aikakauslehtiä (Pesonen 2004).

Ovatko tutkimukset aikakauslehtitutkimusta silloin, kun lehtiaineistot eivät ole tutkimuksen kohteena, ehkä jopa niin että aikakauslehtiä ei ole edes nimetty aineistoksi? Voiko tutkimuksia nimetä aikakauslehtitutkimukseksi, jos aikakauslehti ei ole ollut relevantti konteksti tutkijalle itselleen? Tämän artikkelin tarkastelussa tällaisetkin työt ovat aikakauslehtitutkimusta. Perustelemme tätä ratkaisua tavoitteellamme selvittää aikakauslehtiin liittyvän tutkimuksen kirjoa kaikessa moninaisuudessaan. Rajaamalla ulos nämä tutkimukset ne jäisivät edelleen näkymättömiin. Lisäksi viestintä- ja mediatutkimuksen näkökulmaa edustavina tutkijoina ajattelemme, että medium on tutkimuksen relevantti konteksti riippumatta siitä, mihin oppialaan tai aineeseen tehty tutkimus sijoittuu.

Luokittelut ovat aina neuvottelun tulosta ja tulkinvaraisia. Myös jako aikakauslehtiä *kohteena* ja *kontekstina* lähestyvien tutkimusten välillä on luonnollisesti tulkinvarainen. Erityisesti sosiologian väitöskirjojen kohdalla, joissa tutkimuskohteena ovat erilaiset kulttuuriset puhetavat tai diskurssit, on vaikea määritellä ovatko lehdet tutkimuksen kohteita, konteksteja vai aineistoja.

Toisaalta joissain tutkimuksissa aikakauslehtiaineistoja käsitellään hyvinkin seikkaperäisesti eri ilmiöiden tutkimuksissa kuten Avotakka- ja Kaunis Koti -lehteä kotien modernisoitumisen (Huokuna 2006; Sarantola-Weiss 2003) tai Talouselämä-lehteä yritysetiikan (Vehkaperä 2003) tutkimuksessa. Aikakauslehdet ovat tarjonneet aineistoja mitä erilaisimpiin kielellisiin, kulttuurisiin ja yhteiskunnallisiin kysymyksenasetteluihin. Esimerkiksi kielitieteen ja filosofian alaan kuuluvassa arvojen rakentumista selvittävässä väitöstutkimuksessa analysoitiin 84 Cosmopolitan-lehdessä julkaistua kauneus- ja hiustenhoitoilmoitusta (Sahlgren 2001). Aikakauslehdistä on etsitty tietoa niin teknologioiden kotouttamisesta (Peteri 2006), homoseksuaalisuuden rakentumisesta (Juvonen 2002) kuin suomalaisten suhtautumisesta juutalaisuuteen (Hanski 2006). Oman alan erikoislehtien diskurssien tai ammattilehtien analyysinä on tehty esimerkiksi musiikkitieteessä (Saarilampi 2007), sosiaalitieteissä ja kasvatustieteissä.

Sen lisäksi, että suomalaiset ovat maailman innokkaimpia aikakauslehtien tilaajia ja lukijoita, aikakauslehtiaineistosta tutkimuksesta on ainakin monitieteisyytensä ja laaja-alaisuutensa puolesta muodostunut yksi mediatutkimuksen merkittävä osa-alue. Edellä soveltamamme jako tutkimuksiin, joissa aikakauslehdet toimivat tutkimuksen kohteina, konteksteina tai aineistoina on kenties media- ja viestinnätutkimuksen näkökulmasta yksinkertainen, mutta muiden kuin viestinnätutkimuksen näkökulmasta tehtyjen tutkimusten kohdalla se nostaa esiin tutkimustapojen oppialakohtaisia eroja ja antaa aineksia jatkokeskusteluun.

Konteksteista konsepteihin

Artikkelin johdannossa viittasimme Joshua Meyrowitzin edustamaan medium-teoriaan, josta ammensimme idean aikakauslehdistä tutkimusprofileiltaan ja -historioiltaan erityisinä tutkimuskohteina. Aikakauslehtitutkimuksen institutionaalisen aseman näky-mättömyyttä selittävät viestintätieteiden historiallisesti muotoutuneet oppialajaot ja ylivälineellistä näkökulmaa suosineet teoreettiset painotukset. Medium-teorian näkö-kulmasta myös aikakauslehtien välineelliset ominaisuudet ovat virittäneet tietynlaisiin kysymyksenasetteluihin ja tehneet aikakauslehdistä etenkin muiden kuin viestintä- ja mediatutkimuksen oppiaineiden näkökulmasta suosittuja aineistoja. Tällaisiin ominai-suuksiin kuuluvat suomalaisen aikakauslehtikentän laajuus ja monialaisuus, lehtien korkea laatu, yleinen tunnettuus, eri erikoisaloille keskittyneet sisällöt, yksittäisten lehtinimekkeiden suosittuus ja pitkäikäisyys, lehtien hyvä saatavuus, arkistoitavuus sekä helppokäyttöisyys tutkimusaineistoina. Myös aikakauslehtien antidisiplinäärinen asema saattaa puolestaan selittää aikakauslehtiaineistojen suosioita eri oppiaineissa tehdyissä tutkimuksissa ja opinnäytteissä.

Mutta millainen tutkimusalue aikakauslehdet sitten ovat nimenomaan viestintä- ja mediatutkimuksen näkökulmasta? Mitä annettavaa viestintä- ja mediatutkimuk-sen näkökulmalla voisi olla aikakauslehtiaineistoja muilla tieteenaloilla hyödyntävissä tutkimuksissa? Yksi mahdollinen vastaus näihin kysymyksiin voisi löytyä viestintä- ja mediatutkimuksen alaan sijoittuvassa aikakauslehtitutkimuksessa kehitellyn *media-konseptin* käsitteestä (Helle 2010; Töyry 2005). Konseptin käsite täydentää medium-käsitettä kiinnittämällä mediumien sisällöllisten, materiaalisten ja sosiaalisten ominai-suuksien ohella huomiota tutkitun kohteen tuotantoehtoihin ja talouden perustaan.

Tässä artikkelissa olemme tuoneet esiin, että aikakauslehtiä koskeva tutkimus on mediatutkimuksen tunnistamatta jäänyt vahvuusalue: tutkimusta eri tieteenaloilta löy-tyy runsaasti. Eri tieteenaloilla työskentelevät aikakauslehtien tutkijat ovat kuitenkin keskinäisten viittausten vähäisyyden perusteella heikosti tietoisia aiemmasta samaakin lehteä tai aihetta koskevasta tutkimuksesta. Aikakauslehti hahmottuu tutkimuksissa myös omanlaisenaan mediumina ja mediakonseptina huonosti.

Yhtenä syynä tähän voidaan pitää aikakauslehdistön tutkimukseen keskittyvän perusoppikirjallisuuden puutetta. Sijoittaessaan omaa tutkimustaan aikakauslehtituti-kimuksen kentälle tärkeä lähde monille on ollut Ullamaija Kivikurun aikakauslehtitoi-mialan murrosta käsittelevä teos Vieraita lehtiä (1996). Myös Suomen Lehdistön Histo-ria -teossarjan aikakauslehdistöä käsittelevät osat antavat perustietoa (Tommila 1991a, 1991b, 1992). Lisäksi useat kirjallisuushistorian teokset ja teossarjat (Varpio & Huhtala 1999), kirjapainohistoriat (Gardberg 1949, 1957, 1973) ja Ruotsin lehdistön historia (Gus-taffson & Rydén 2000) paneutuvat suomalaisen aikakauslehdistön kehitykseen.

Akateemisen perusoppikirjallisuuden puuttuessa monen aikakauslehtien lajityypin osalta tutkijat käyttävät usein muuta toimialakirjallisuutta lehtiaineistojaan arvioides-saan. Eri alojen järjestöt ovat julkaisseet aikakauslehtiin liittyviä tutkimuksia, raport-teja, oppaita, luetteloita ja historiiikkeja – esimerkiksi Työväen Urheiluliitto oppaan urheiluseurojen lehtien tekijöille (Karlsson 1997). Oppikirjoja ja kirjoittamisen oppaita on julkaistu jonkin verran (mm. Töyry et al. 2008; Lintula & Valkama 2009; Lundberg

1992), myös graafisesta suunnittelusta (Rantanen 2007). Oppaita on kirjoitettu asiakaslehtien ostajille (Sovijärvi 1998) sekä viestintäkasvatuksesta opettajille (Luomala et al. 1992).

Suomalaisen lehdistön historiaa käsittelevien julkaisujen tarjontaa olisi syytä päivittää tuoreella aikakauslehdistön kokoomateoksella. Kokoomateoksesta olisi hyötyä paitsi media- ja viestintäoppiaineille myös muiden tieteenalojen edustajille, joiden tärkeimmät intressit kohdistuvat johonkin muuhun aiheeseen kuin aikakauslehteen mutta joiden tutkimusaineistojen ymmärrystä edistäisi tietämys lehtien tuottamisen ehdoista ja sisältöjen ominaisuuksista. Erityisen tärkeitä ovat tässä artikkelissa esiin nostamamme kysymykset tekstien ja kontekstien suhteista. Mikä suhde yksittäisillä jutuilla, juttutyypeillä tai tekstilajeilla on lehtien konsepteihin? Millaisen kontekstin lehden konsepti muodostaa, ja miten se tulisi huomioida?¹⁴

Journalismintutkimuksessa on viime aikoina alettu kiinnittää huomiota journalististen sisältöjen samankaltaistumiseen ja aikakauslehtimäisten juttutyyppeiden ja sisältöjen leviämiseen päivälehtiin (esim. Herkman 2009; Hujanen 2009, 120). Sisältöjen samankaltaistuminen ja journalismin lajien välisten rajojen hämärtyminen synnyttävät tarpeen uudenlaisiin lähestymistapoihin ja käsitteellistykseen. Uusien tutkimusasetelmien rakentamista edistää ymmärrys aikakauslehdistä paitsi toimialana myös tutkimusalana.

Tässä artikkelissa olemme nostaneet esille kaksi syytä siihen, miksi aikakauslehtitutkimus ei suuresta määrästäan huolimatta hahmotu yhtenä mediatutkimuksen alueena. Ensinnäkin suuri osa aikakauslehtien tutkimuksesta sijoittuu muille tieteenaloille kuin median ja viestinnän tutkimukseen. Toiseksi suuressa osassa aikakauslehtitutkimukseksi nimeämäämme tutkimusta tutkimuksen kohteena ei ole aikakauslehti, vaan lehdet ovat tarjonneet aineiston erilaisiin tutkimuskysymyksiin vastaamiselle. Kaiken kaikkiaan aikakauslehdet ovat lukuisilla eri tieteenaloilla – myös viestinnän tutkimuksessa – ahkerasti käytettyjä aineistoja.

Aikakauslehdet eivät kuitenkaan ole neutraaleja aineistoresursseja, vaan aina jostakin näkökulmasta, jollain periaatteilla tuotettuja – ja jonkun tuottamia. Aikakauslehtien hahmottaminen mediakonsepteina, joilla on kullakin omat historialliset, toimitukselliset, taloudelliset ja sisällölliset perustansa ja tavoitteensa, parantaa tutkimuksen laatua oppialasta tai tutkimuksen aihepiiristä riippumatta. Aikakauslehtitutkimuksen hahmottaminen yhtenä mediatutkimuksen alueena edistää aiemman tutkimuksen tuntemusta, kannustaa oppialarajat ylittävään keskusteluun tutkimuksen menetelmistä, edistää aikakauslehtiin keskittyvän asiantuntijuuden rakentamista ja tuottaa tulokseen parempaa tutkimusta.

Viitteet

- 1 Tutkimusalan kansainvälistä kehittymistä ovat edesauttaneet Cardiff Universityn järjestämät tieteelliset Mapping the Magazine -konferenssit (2003, 2005 ja 2011). Konferenssit ovat verkostoineet eri yliopistojen tutkijoita ja opettajia. Magazine Journalism -opintoja tarjotaan BA- tai MA-opintoina ainakin seuraavissa korkeakouluissa: Cardiff University, University of Central Lancashire, Columbia University, Medill School of Journalism (Northwestern University), University in Missouri-Columbia, Mississippi University (Magazine Journalism Faculty), University of Sydney ja Aalto-yliopiston taideteollinen korkeakoulu.

- 2 Aikauslehtitutkimuksen tietokanta, www.aikauslehtitutkimus.fi, perustettiin Suomen Kulttuurirahaston tuella vuosina 2008–2009. Sen ovat koonneet VTT Maija Töyry, FM Annika Ruoranen ja VTM Nanna Särkkä. Tietokantaan kootaan kattavasti Suomessa tehtyä tutkimusta, satunnaisesti ulkomaista tutkimusta sekä poimitaan muuta aikauslehdistöä koskevaa kirjallisuutta kotimaasta ja ulkomailta. Ajallista rajausta tutkimukselle ja kirjallisuudelle ei ole.
- 3 Herkman ja Vähämaa rajasivat tarkastelun vuosiin 2000–2007. Heidän selvityksensä ylittää oppialarajoja (esimerkiksi kauppatieteisiin ja taideoolliselle alalle) mutta ei oppiainerajoja (ainoastaan viestintätieteellisten oppiaineiden oppinäytteen on käyty läpi). (Herkman & Vähämaa 2008, 16–17; 2007, 4–5.) Suuruusluokaltaan Herkman & Vähämaan tutkimusviiteaineisto (yhteensä 2289 kappaletta, joista akateemisia oppinäytteitä 1437 kappaletta) vastaa aikauslehtitutkimuksen tietokantaa. Päälekkäistä aineistoa näissä kahdessa tarkastelussa on kuitenkin vähän (mm. koska Herkmanin & Vähämaan tarkastelu rajoittuu vain muutamaiin vuosiin ja muutamaiin oppiaineisiin): Herkmanin & Vähämaan (2007, 99) aineistojen kriteerien ja viiteluettelon pohjalta voi arvioida, että heidän aineistostaan korkeintaan 6 prosenttia on aikauslehtitutkimusta.
- 4 Luokat ovat: journalismin tutkimus; yhteiskunnallinen ja poliittinen viestintätutkimus; mediakulttuurin ja populaarikulttuurin tutkimus; yleisö-, kulutus- ja vastaanottotutkimus; viestintäteknologian tutkimus; organisaatioiden sisäisen viestinnän tutkimus; organisaatioiden ulkoisen viestinnän tutkimus; mediakasvatuksen tutkimus; teoreettinen tutkimus; median rakenteiden ja talouden tutkimus; mediaesiintymisen tutkimus sekä lisäksi luokka ”muut” (Herkman & Vähämaa 2007, 54–57).
- 5 Suomessa perustettiin angloamerikkalaisten esikuvien mukaan aikauslehtijournalismin alaan keskittynyt oppituu Taideteolliseen korkeakouluun vuonna 2007.
- 6 Alempiin korkeakoulututkintoihin on laskettu nykyinäkökulmasta kandidaattitasoiset tutkielmat, joista valtaosa (70 kappaletta) on Tampereen yliopiston toimittajatutkintoja. Mukaan tietokantaan ja aineistoon on otettu vain tutkielmia, jotka on kirjattu kirjastojen tietokantoihin ja ovat kirjastoissa vapaasti luettavissa.
- 7 Ammattikorkeakoulujen lopputöitä tietokannassa ei ole yhtä kattavasti kuin muiden korkeakoulujen. Viitteet ovat pääasiassa aikauslehtityötä tukevista viestintäalan oppiaineista: Haaga-Helia ammattikorkeakoulun viestinnän koulutusohjelmasta, Lahden ammattikorkeakoulun Muotoiluinstituutista, Metropolia Ammattikorkeakoulun Muotoiluinstituutista, Tampereen ammattikorkeakoulun viestinnän koulutusohjelmasta sekä Diakonia-ammattikorkeakoulun viestinnän koulutusohjelmasta.
- 8 **Aikausmedian** (2010) jäseneksi pääsee lehti, joka ilmestyy vähintään neljä kertaa vuodessa ja jolla on päätoimittaja sekä ISSN/ISBN numero. Lehden on oltava yleisön saatavilla tai sen jakelu perustuu rekisteröityyn jäsenyyteen tai asiakkuuteen. Sillä on oltava tilaus- tai irtonumerohinta sekä tieto levikistä tai vastaavasta. Vähimmäisjulkaisumäärä on 100 kappaletta. Lehden tulee sisältää toimituksellista aineistoa ja sen on ”muistutettava sisällöltään ja rakenteeltaan sitä, mitä yleisesti ymmärretään aikauslehdellä” (se ei saa olla esimerkiksi esite tai luettelo).
- Itella** (2010) edellyttää aikauslehtilähetysiltä ”lehdennomaista käsiteltävyyttä”. Lehden tulee ilmestyä vähintään neljä kertaa vuodessa ja korkeintaan noin kerran viikossa suhteellisen vakiolle vastaanottajajoukolla. Eri numeroiden eräkoot eivät saa poiketa oleellisesti toisistaan. Lehden nimi, numero sekä lähetysoitteiden pitää olla selvästi näkyvissä. Vähimmäiskoko on 90 mm x 130 mm ja enimmäiskoko 320 mm x 470 mm x 30 mm (taitettuna sen on mahdollista 30 mm x 250 mm -kokoisesta postiluukusta), enimmäispaino 1,5 kg.
- Tilastokeskus** (2010b) ja **Kansalliskirjasto** perustavat määrittelynsä julkaisuutannon kansainväliselle tilastointistandardille, jonka mukaan aikauslehdet sisältävät artikkeleita joko yleiseltä tai erikoistuneelta elämän alueelta. Aikauslehtiä ovat myös sellaiset sanomalehden muotoiset lehdet, jotka sisällön tai ilmentymistiheyden perusteella eivät kuulu sanomalehtiin. Myös yhteisöjen julkaisemat vähälevikkiset lehdet voidaan laskea aikauslehdiksi.
- Levikintarkastus** (2010a) määrittelee aikauslehdiksi painetun julkaisun, joka ilmestyy vähintään neljä kertaa vuodessa, sisältää toimituksellista aineistoa eikä ole tuoteluettelo, hinnasto tai niihin verrattava julkaisu.
- Kansallinen mediatutkimus** edellyttää aikauslehdeltä, että se ilmestyy säännöllisesti ja vähintään neljä kertaa vuodessa. Se on itsenäinen julkaisu, jonka nimi ilmenee kannesta ja se ilmestyy valtakunnallisena tai maakunnallisena. (Levikintarkastus 2010b.)
- 9 Aikauslehtitutkimuksen löytymiseen tietokantaa kootessa vaikuttivat kirjastojen määrittelyt: miten ja millä tarkkuudella nämä ovat tutkimuksia ja teoksia tietokantoihinsa kirjanneet ja millaisia asiasanoja niihin on liitetty. Tämä vaihtelee suuresti sekä ajallisesti että kirjastoittain.
- 10 Ammattikorkeakoulujen kohdalla suhde on vieläkin kärjistetympi, johtuen pitkälti koulutusasteen ja tutkinnon nuoresta iästä: vain kaksitoista työtä 135:stä on valmistunut ennen 2000-lukua.

- 11 Vuoden 2008 ennätyslukua, 107 opinnäytettä, selittää ainakin kyseisen vuoden tutkintouudistusta edeltänyt valmistumisruuhka. Tosin lukuun eivät ole ehtineet mukaan kaikki vuoden 2008 opinnäytteet, sillä kirjastot ja (oppi)laitokset päivittävät tietokantoja viiveellä.
- 12 Kaikki väitöstyöt luettiin ja tarkastettiin, olivatko osittain vain asiansanojen ja tiivistelmien perusteella tehdyt poiminnat perusteltuja. Tarkastelun jälkeen aineistosta poistettiin kaksi väitöstyötä. Lisensiaatintyöt joko luettiin tai käytiin läpi tiivistelmien ja muun tiedon perusteella.
- 13 Vaikka väitöstutkimuksia löytyi vain kaksi, Teknillisillä korkeakouluilla ja paperiteollisuuden tutkimuslaitoksilla on pitkä traditio aikakauslehtialaan liittyvässä tutkimuksessa. Kohteena ovat olleet esimerkiksi paperin ominaisuudet ja valmistus, kuvatyönkulku ja tietojärjestelmät. Suomi on suuri aikakauslehtipaperin tuottaja, joten meillä on tehty runsaasti aikakauslehtipaperia ja sen painamista koskevaa tutkimusta. Myös Keskuslaboratorio (KCL), suomalaisten metsäteollisuusyhtiöiden omistama tutkimusyhtiö, on tehnyt runsaasti etenkin paperiin ja painoprosessiin liittyvää tutkimusta. Valtaosa tästä ei kuitenkaan ole julkista.
- 14 Tutkimusavauksia tähän suuntaan on jo tehty: esimerkiksi Lassila-Merisalonen (2009) tutkimuksessa eritellään tekstien kertojaääniä ja osoitetaan, miten niiden käyttö henkilöjutuissa on yhteydessä lehtikonsepteihin (emt. 117). Myös Laura Saarenmaan (2010) ja Arja Turusen (2011) väitöskirjoissa pohditaan konseptin vaikutuksia yksittäisten juttutyyppeiden esitystapoihin.

Kirjallisuus

- Aikala, Maiju (2009). *Quality space of the magazine. A methodological approach to customer requirements as a driver of product development*. Väitöskirja, Teknillinen korkeakoulu, kemian ja materiaaliteiden tiedekunta, paperi- ja painatustekniikka.
- Aikasalo, Päivi (2000). *Seuratkaamme järkevää ja terveellistä muotia. Naisten pukeutumishanteet ja vaatevalinnat 1920-luvulta 1960-luvun lopulle*. Väitöskirja, Helsingin yliopisto, Suomalais-ugrilainen kansatiede.
- Alastalo, Marja (2005). *Metodisuhdanteiden mahti*. Tampere: Vastapaino.
- Artto Karlos A. & Pylkkänen E. (1999). An Effective Procedure for the Distribution of Magazines. *Julkaisussa International Transactions in Operational Research* 6:3, 289.
- Bolter, Jay & Richard Grusin (1999). *Remediation. Understanding New Media*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Brusila, Riitta (1997). *Realismista fiktion. Visuaalisuus ja suomalaiset aikakauslehdet*. Väitöskirja, Tampereen yliopisto, yhteiskuntatieteellinen tiedekunta, tiedotusoppi.
- Clark, Lynn (2009). Theories: Mediatization and Media Ecology. Teoksessa Knut Lundby (toim.). *Mediatization. Concept, changes, consequences*. New York: Peter Lang, 85–100.
- Couldry, Nick (2008). Mediatization or Mediation. *Alternative Understandings of the Emergent Space of Digital Storytelling. New Media Society* 10:3, 373–391.
- Elfving, Sari (2008). *Taikalaatikko ja tunteiden tulkit. Televisio-ohjelmia ja -esiintyjä koskeva kirjoittelu suomalaisissa lehdistä 1960- ja 1970-luvuilla*. Tampere: Tampere University Press.
- Ellonen, Hanna-Kaisa (2007). *Exploring the strategic impact of technological change. Studies on the role of internet in magazine publishing*. Väitöskirja, Lappeenrannan teknillinen yliopisto, Economics and Business Administration.
- Gardberg, Carl-Rudolf (1949). *Kirjapainotaito Suomessa. Ensimmäinen osa. Uudenkaupungin rauhaan asti*. Helsinki: Helsingin graafinen klubi.
- Gardberg, Carl-Rudolf (1957). *Kirjapainotaito Suomessa. Toinen osa Uudenkaupungin rauhasta Turun paloon*. Helsinki: Helsingin graafinen klubi.
- Gardberg, Carl-Rudolf (1973). *Kirjapainotaito Suomessa. Kolmas osa Turun palosta vuoteen 1918*. Helsinki: Helsingin graafinen klubi.
- Grönqvist, Marja Leena & Ventelä, Annikki Marja (1976). *Suomalainen yleisöaikakauslehdistö vuonna 1974. Luokittelu ja sisällön kartoitus. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto, tiedotusoppi*.
- Gustafsson, Karl Erik & Rydén, Per (toim.) (2000). *Den svenska pressens histori. I begynnelsen (tiden före 1830)*. Stockholm: Ekerlid.
- Hakala, Ulla (2006). *Adam in ads. A thirty-year look at mediated masculinities in advertising in Finland and the US*. Väitöskirja, Turun kauppakorkeakoulu, markkinointi.
- Hanski, Jari (2006). *Juutalaisvastaisuus suomalaisissa aikakauslehdissä ja kirjallisuudessa 1918–1944*. Väitöskirja, Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta, yhteiskuntahistorian laitos, poliittinen historia.
- Haraway, Donna (1991). *Simians, Cyborgs, and Women. The Reinvention of Nature*. London: Free Association Books.

- Heiskala, Risto (1991). How to Be a Virtuous Male/Female. The Politics of Gender in Advertisements in Some Finnish Magazines in 1955 and 1985. *Semiotica*, 87:3-4, 381-409.
- Helle, Merja (2010). *Toimintustyö muutoksessa. Toiminnan teoria ja mediakonseptin käsite tutkimuksen ja kehittämisen kehyksenä*. Väitöskirja, Tampereen yliopisto, tiedotusoppi.
- Herkman, Juha & Vähämaa, Miika (2007). *Viestintätutkimuksen nykytila Suomessa*. Viestinnän laitoksen tutkimusraportteja 1/2007. Helsinki: Viestinnän tutkimuskeskus CRC, Helsingin yliopisto.
- Herkman, Juha & Vähämaa, Miika (2008). Kulttuurinen käänne suomalaisessa viestinnän tutkimuksessa. *Kulttuurintutkimus* 25: 3, 15-27.
- Herkman, Juha (2010). Poliittian julkisuus viestinten välissä. *Intermediaalisuus ja vaalit. Media & viestintä* 33:2, 5-22.
- Himanan, Hannu (1985). Oppituolin historiasta. Mukailtu jakso kirjoittajan tiedotusopin pro gradu -tutkielman "Suomalaisen tiedotustutkimuksen synty ja kehitys" (1975, Tampereen yliopisto) luvusta 4 "Kiintopisteitä suomalaisen tiedotustutkimuksen historiassa". Teoksessa Kaarle Nordenstreng (toim.), *60 vuotta toimittajakoulutusta*. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen sarja C 7/1985.
- Holmberg, Claes-Göran (2000). Nästän bara posttidningar. Teoksessa Gustaffson, Karl Erik & Rydén, Per (toim.). *Den svenska pressens histori. I begynnelsen (tiden före 1830)*. Stockholm: Ekerlid, 22-97.
- Holmes, Tim (2007). Mapping the magazine. An introduction. *Journalism Studies* 8:4, 510-521.
- Hujanen, Jaana (2009). Kiinnostavaa vai tärkeää? Ihmisläheisen journalismin kaksi polkua. Teoksessa Esa Välvirronen (toim.). *Journalismi murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus, 112-128.
- Huokuna, Tiina (2006). *Vallankumous kotona! Arkielämän visuaalinen murros 1960-luvun lopussa ja 1970-luvun alussa*. Väitöskirja, Helsingin yliopisto, yhteiskuntahistorian laitos.
- Johnson, Sammie (2007). Why should we care. The relationship of academic scholarship to the magazine industry. *Journalism Studies* 8:4, 522-528.
- Juvonen, Tuula (2002). *Varjoelämää ja julkisia salaisuuksia*. Väitöskirja, Tampereen yliopisto, sosiaalipolitiikka.
- Karlsson, Mikko (1997). *Urheiluseuran lehdentekijän opas*. Helsinki: Suomen Työväen Urheiluliitto.
- Kervinen, Kaija & Perähuhta, Merja (1976). *Suomen aikakauslehdistö 1840-1973. Määrän ja julkaisijakehityksen tarkastelu*. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto, tiedotusoppi.
- Kivikuru, Ullamaija (1974). Miksei meitä tutkita? Teoksessa *SAL vuosikirja 1974*. Helsinki: Suomen Aikakauslehdentoimittajain Liitto, 30-34.
- Kivikuru, Ullamaija (1996). *Vieraita lehtiä. Aikakauslehti ajan ja paikan risteyksessä*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Lassila-Merisalo, Maria (2009). *Faktaa ja fiction rajamailla. Kaunokirjallisen journalismin poetiikka suomalaisissa aikakauslehdissä*. Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto, journalistiikka.
- Latour, Bruno (2005). *Reassembling the Social. An Introduction to Actor-Network Theory*. Oxford: Oxford University Press.
- Lister, Martin; Dovey, Jon; Giddings, Seth; Grant, Iain & Kelly, Kieran (2003). *New Media: A Critical Introduction*. London: Routledge.
- Lintula, Anni & Valkama, Meri (2009). *Nuoren toimittajan eloonjäämisopas*. Helsinki: Ajatus Kirjat.
- Lundby, Knut (toim.) (2009). *Mediatization. Concept, Changes, Consequences*. New York: Peter Lang.
- Luomala, Marjukka, Opetushallitus & Sanomaprint (1992). *Tietoa ja viihdettä aikakauslehdessä. Viestintäkasvatusopas opettajille*. Helsinki: Sanoma.
- Mallat, Leena & Nykänen, Liisa (1976). *Ajanvietettä kansalle. Suomen yleisöaikakauslehdistön sisällön kehitys 1932-1968*. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto, tiedotusoppi.
- Malmberg, Tarmo (2007). Mediatutkimuksen tutkimus meillä ja muualla. *Tiedotustutkimus* 30:3, 79-83.
- McLuhan, Marshall (1964). *Understanding Media. The Extensions of Man*. New York: Signet.
- Meyrowitz, Joshua (2008). Medium Theory. Teoksessa Wolfgang Donsbach (toim.). *The International Encyclopedia of Communication*. Blackwell Publishing.
- Meyrowitz, Joshua (1994). Medium Theory. Teoksessa David Crowley and David Mitchell (toim.). *Communication Theory Today*. Cambridge: Polity Press, 50-77.
- Meyrowitz, Joshua (1986). *No Sense of Place. The Impact of Electronic Media on Social Behaviour*. New York: Oxford University Press.
- Niemi, Esko (2003). Optimal tool magazine operation. Part 1: Rotating magazines with unbuffered tool change. *The International Journal of Advanced Manufacturing Technology* 22, 720-726.
- Niemi, Esko (2004). Optimal tool magazine operation. Part 2: rotating magazines with buffered tool change. *International Journal of Advanced Manufacturing* 24, 567-572.

- Nieminen, Hannu (1995). *Ikkuna maailmaan. Valitut palat 1945–1995*. Helsinki: Valitut palat.
- Nuutinen, Heikki (1966). *Maakauppias 1907–1920. Lehdistöhistoriallinen monografia*. Acta Universitatis Tamperensis, sarja A vol. 7. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Peteri, Virve (2006). *Mediaksi kotiin. Tutkimus teknologioiden kotouttamisesta*. Väitöskirja, Tampereen yliopisto, sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos.
- Pesonen, Heikki (2004). *Vihertyvä kirkko. Suomen evankelisluterilainen kirkko ympäristötoimijana*. Väitöskirja, Helsingin yliopisto, uskontotiede.
- Pietilä, Veikko (1997). *Joukkoviestintätutkimuksen valtateillä. Tutkimusalan kehitystä jäljittämässä*. Tampere: Vastapaino.
- Prior-Miller, Marcia (1995). *Issues in Magazine Typology*. Teoksessa Abrahamsson, David (toim.). *The American Magazine – Research Perspectives and Prospects*. Iowa: Iowa State University Press, 3–23.
- Ranta, Juha; Tennilä, Eero J. (1976). *Suomalaisen yleisöaikakauslehdistön sisällön samanlaistuminen. Yleisöaikakauslehtien sisällön, talouden ja ideologian tarkastelua*. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto, tiedotusoppi.
- Rantanen, Lasse (2007). *Mistä on hyvät lehdet tehty? Visuaalisen journalismin keittokirja*. Helsinki: Hill and Knowlton Finland Oy.
- Rantanen, Terhi (1996). Sanomalehtiopista tiedotusoppiin. *Tiedotustutkimus* 19:1, 40–52.
- Saarenmaa, Laura (2010). *Intiimin äänet. Julkisuuskulttuurin muutos suomalaisissa ajanvietelehdissä 1961–1975*. Tampere: Tampere University Press.
- Saarenmaa, Laura (2007). Lehdistöhistorian portinvartijan rooli. *Julkisinhoo ja katvaleueita. Tiedotustutkimus* 30:2, 66–70.
- Saarilampi, Marja-Liisa (2007). *Meediataiteilijasta mediataitajaksi. Taiteilijan kulttuuriset tarinamallit musiikkialan erikoislehdessä*. Väitöskirja, Sibelius-Akatemia.
- Sahlgren, Jari (2001). *Values, health and medicalization. A study of the ethical language in printed advertisements*. Väitöskirja, Oulun yliopisto, englannin kielen laitos.
- Salmi-Niklander, Kirsti (2004). *Itsekasvatusta ja kapinaa. Tutkimus Karkkilan työläisnuorten kirjottavasta keskusteluyhteisöstä 1910- ja 1920-luvuilla*. Väitöskirja, Helsingin yliopisto, folkloristiikka.
- Sarantola-Weiss, Minna (2003). *Sohvaryhmän läpimurto – kulutuskulttuurin tulo suomalaisiin olohuoneisiin 1960- ja 1970-lukujen vaihteessa*. Helsingin yliopisto, Suomen ja Pohjoismaiden historia.
- Scannell, Paddy (1996). Historia, mediat ja viestintä. *Tiedotustutkimus* 19:1, 4–18.
- Sovijärvi, Matti (1998). *Asiakaslehden ostajan opas*. Helsinki: Helsingin Lehdenkijät.
- Tilastokeskus (2010a). *Joukkoviestimet 2009*. Helsinki: Tilastokeskus.
- Tommila, Päiviö (toim.) (1991a). *Suomen lehdistön historia 8: Aikakauslehdistön historia : yleisaikakauslehdet*. Kuopio: Kustannuskiila.
- Tommila, Päiviö (toim.) (1991b). *Suomen lehdistön historia 9: Aikakauslehdistön historia : erikoisaikakauslehdet*. Kuopio: Kustannuskiila.
- Tommila, Päiviö (toim.) (1992). *Suomen lehdistön historia 10: Aikakauslehdistön historia : aikakauslehdistön kehityslinjat*. Kuopio: Kustannuskiila.
- Turunen, Arja (2011). *”Hame, housut, hamehousut! Vai mikä on tulevaisuutemme?” Naisen päällyshousujen käyttöä koskevat pukeutumissohjeet ja niissä rakentuvat naiseuden ihanteet suomalaisissa naistenlehdissä 1889–1945*. Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto, etnologia.
- Töyry, Maija (2002). Mitä puuttuu? Aikakauslehtien tutkimus on niukkaa. *Tiedotustutkimus* 4:2003, 61–66.
- Töyry, Maija (2005). *Varhaiset naistenlehdet ja naisten elämän ristiriidat. Neuvotteluja lukijasopimuksesta*. Väitöskirja, Helsingin yliopisto, Viestinnän laitos.
- Töyry, Maija (2009). Lukijälähtöisyys aikakauslehtijournalismissa. *Julkaisussa Väliverronen, Esa (toim.). Journalismi murroksessa, 129–149*. Helsinki: Gaudemus
- Töyry, Maija; Rätty, Panu & Kuisma, Kristiina (2008). *Editointi aikakauslehdessä*. Taideteollisen korkeakoulun julkaisusarja B 89. Helsinki: Taideteollinen korkeakoulu ja IADE.
- Vanhanen, Hannu (1990). *Kuoleman kuvat*. Lisensiaatintyö, Tampereen yliopisto, tiedotusoppi.
- Vanhanen, Hannu (2002). *Kuvareportaasin (r)evoluutio*. Väitöskirja, Tampereen yliopisto, tiedotusoppi.
- Varpio, Yrjö; Huhtala, Liisi (toim.) (1999). *Suomen kirjallisuushistoria 1. Hurskaista lauluista ilostelevaan romaaniin*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 724:1, Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- Vehkaperä, Meri (2003). *Yrityksen yhteiskuntavastuu – vastuuta voittojen vuoksi?* Licensiaatintyö, Jyväskylän yliopisto, taloustieteiden tiedekunta.
- Viluksela, Pentti; Nors, Minna; Pihkola, Hanna; Behm, Katri; Wessman, Helena & Pajula, Tiina (2008). Changes in sustainability due to technology development in selected printing processes. *Advances in Printing Science and Technology*, Vol. XXV.
- Williams, Raymond (1974). *Television. Technology and Cultural Form*. London: Fontana.

Verkkolähteet

- Aikakausmedia (2010). *Aikakauslehtien Liiton jäsenkriteerit*, <http://www.aikakauslehdet.fi/default.asp?docId=12299> (luettu 23.2.2010)
- Itella (2010). *Aikakauslehtien Press Pro -lähetysten hinnasto ja tuote-ehdot*, s. 4. <http://www.itella.fi/palvelutjatuotteet/lehtipalvelut/presspro.html> (luettu 23.2.2010)
- Levikintarkastus (2010a). *Levikintarkastuksen tarkastussäännöt*. <http://www.levikintarkastus.fi/levikintarkastus/tarkastussaannot.php> (luettu 23.2.2010)
- Levikintarkastus (2010b). *Valtakunnallisen KMT-lehden määrittely*. <http://www.levikintarkastus.fi/mediatutkimus/mukaantulo.php> (luettu 23.2.2010)
- Tilastokeskus (2008). *Yliopistoissa suoritettut tutkinnot yliopiston ja koulutusasteen mukaan vuonna 2007*. <http://www.tilastokeskus.fi/til/yop/tau.html> (luettu 24.3.2010)
- Tilastokeskus (2010b). *Käsitteet ja määritelmät / Aikakauslehti*. <http://www.stat.fi/til/jvie/kas.html> (luettu 23.2.2010)